

Enbuskmarker

Enbuskmarker på hedar och kalkgräsmarker

Juniperus communis formations on heaths or calcareous grasslands

EU-kod: 5130

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
#2

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Formations with *Juniperus communis* of plain to montane levels. They mainly correspond to phytodynamic succession of the following types of vegetation:

- a) generally, mesophilous or xerophilous calcareous and nutrient poor grasslands, grazed or let lie fallow, of the Festuco-Brometea and Elyno-Sesleretea.
- b) more rarely, heathlands of the Calluno vulgaris-Ulicetea minoris (31.2).

Svensk tolkning av definitionen

Torra–friska, hävdpräglade, näringsfattiga kalkgräsmarker eller hedar nedanför trädgränsen (jfr 6210 resp. 4030) med ett betydande inslag av gamla och/eller hävdformade enar. Naturtypen har utvecklats genom lång beteskontinuitet, men kan vara stadd i igenväxning. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, är 0-30 %. Hävdgynnade arter ska finnas.

Kommentarer

Enbuskmarker (5130) förekommer bara i hävdade miljöer (pågående hävd eller där det fortfarande finns tydliga spår av tidigare hävd). Andra typer av enbuskklädda marker räknas inte som naturtyp. Partier med både tätare och glesare buskskikt kan förekomma inom ett och samma område. En högre täckningsgrad av buskar i området som helhet än 30% kan accepteras om detta är motiverat av hänsyn till strukturer och funktioner och/eller värdefulla arter. Här måste en samlad bedömning göras för varje enskilt område.

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte går att restaurera inom en rimlig tid bör i normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

Vanligast och bäst utbildade är enbuskmarkerna i Skåne och Blekinge samt i delar av östra Götaland och Öland.

Många enbuskklädda marker har uppstått i sen tid genom igenväxning av tidigare mer eller mindre helt öppna betesmarker och dessa bör i normalfallet inte räknas till naturtypen. Naturtypen enbuskmarker (5130) bör i huvudsak användas i betesmarker med särskilt stora naturvärden knutna till enbuskarna. Sådana värden ut-

vecklas i synnerhet när buskkontinuiteten är lång, men kan i vissa fall även förekomma i andra marker.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Enbuskmarker förekommer på kalkrik eller hedartad mark i områden med en krontäckning på >5 % av gamla och/eller hävdformade enar i de fall särskilt stora naturvärden är knutna till enarna. I annat fall se torra hedar (4030), kalkgräsmarker (6210), eller alvar (6280)
- Är underlaget sanddyner eller sandfält se naturtyperna i 2000-serien.
- Vid krontäckning av träd och buskar (som inte är av igenväxningskaraktär) på över 30 % se trädklädd betesmark (9070) eller skogshabitat. Om naturtypen inte är i gynnsamt tillstånd och på restaureringsmark kan täckningsgraden av träd och buskar vara högre än 30 %. I dessa fall utgörs dock en del av träd- och buskskiktet av igenväxningsvegetation som bör röjas undan. Om starka naturvårdsmässiga skäl finns kan naturtypen undantagsvis även vid gynnsamt tillstånd tillåtas ha en högre täckningsgrad av träd och buskar än 30 %.

Viktiga strukturer och funktioner

- Antingen kalkfattig, urlakad podsoljord (hed) eller kalkrik mark.
- Förekomst av hävdpräglade enar, normalt med 5-30% täckningsgrad.
- Tydligt hävdpräglad eller naturligt störningspräglad markvegetation.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat annat än från betande djur)

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika platser och vid bevarandearbetet måste det enskilda områdets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Alchemilla glaucescens</i>	sammetsdaggkåpa		T-art		B, K
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot		T-art		B, K
<i>Arnica montana</i>	slättergubbe		T-art		B, K
<i>Briza media</i>	darrgräs	K-art			
<i>Calluna vulgaris</i>	ljung	K-art			
<i>Carex pilulifera</i>	pillerstarr	K-art	T-art		B, K
<i>Carlina vulgaris</i>	spåtistel		T-art		B, K

NATURVÅRDSVERKET 2011
VÄGLEDNING FÖR 5130 ENBUSKMARKER

<i>Crataegus laevigata</i>	rundhagtorn	K-art	
<i>Crataegus monogyna</i>	trubbhagtorn	K-art	
<i>Crataegus rhipidophylla</i>	spetshagtorn/ korallhagtorn	K-art	
<i>Dactylorhiza maculata</i> ssp. <i>maculata</i>	jungfru marie nycklar	T-art	B, K
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	adam och eva	T-art	B, K
<i>Danthonia decumbens</i>	knägräs	K-art	T-art B, K
<i>Deschampsia flexuosa</i>	kruståtel	K-art	
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika	T-art	B, K
<i>Diphasiastrum tristachyum</i>	cypresslummer	T-art	B, K
<i>Euphrasia micrantha</i>	ljungögontröst	T-art	B, K
<i>Filipendula vulgaris</i>	brudbröd	K-art	T-art B, K
<i>Genista pilosa</i>	hårginst	T-art	B, K
<i>Helianthemum nummularium</i>	solvända	K-art	T-art B, K
<i>Helictotrichon pratense</i>	ängshavre	K-art	
<i>Juncus squarrosus</i>	borsttåg	T-art	B, K
<i>Juniperus communis</i>	en	K-art	
<i>Linum catharticum</i>	vildlin	T-art	B, K
<i>Nardus stricta</i>	stagg	K-art	T-art B
<i>Orchis mascula</i>	sankt pers nycklar	T-art	B, K
<i>Pedicularis sylvatica</i>	granspira	T-art	B, K
<i>Platanthera bifolia</i>	nattviol	T-art	B, K
<i>Polygala vulgaris</i>	jungfrulin	T-art	B, K
<i>Prunus spinosa</i>	slån	K-art	
<i>Rosa canina</i>	stenros	K-art	
<i>Rosa dumalis</i>	nyponros	K-art	
<i>Succisa pratensis</i>	ängsvädd	T-art	B, K
<i>Thymus pulegioides</i>	stortimjan	T-art	B, K
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan	T-art	B, K
<i>Trifolium montanum</i>	backklöver	T-art	B, K
<i>Veronica spicata</i>	axveronika	K-art	
Fåglar			
<i>Carduelis cannabina</i>	hämpling	T-art	B, K
<i>Lanius collurio</i>	törnskata	T-art	B, K
<i>Sylvia nisoria</i>	höksångare	T-art	B, K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	5.1.1.5.e Enbusk-ljunghed-variant
EUNIS:	F3.1 Temperate thickets and scrub

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

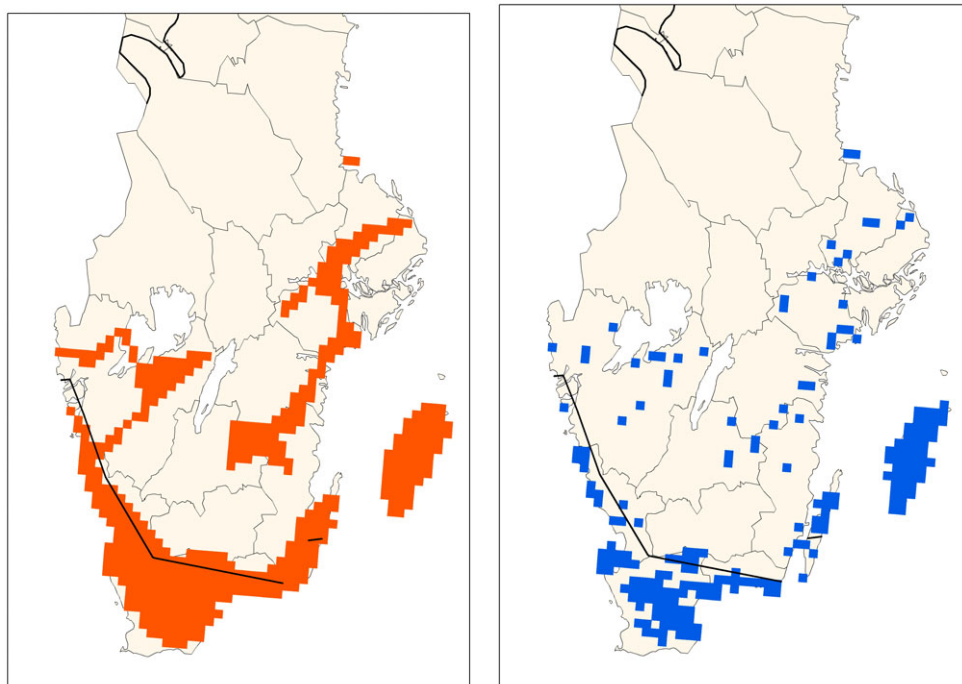
#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		48	52	100
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		30 500	18 500	49 000
Referensvärde (km ²)		30 500	18 500	49 000
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)		43	43	86
Referensvärde (km ²)		43	43	86
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Kvalitet				
Bedömning aktuell status		Okänt	Okänt	
Bedömning trend		Okänt	Okänt	
Framtidsutsikt				
Bedömning aktuell status		Okänt	Okänt	
Bedömning trend		Okänt	Okänt	
Samlad bedömning				
Bedömning aktuell status		Okänt	Okänt	
Bedömning trend		Okänt	Okänt	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Förekomstarealen är osäkra på grund av ändringar av den svenska tolkningen och svårigheter att identifiera naturtypen. Ingen bedömning av kvalitet, framtidsutsikter och samlad bedömning har gjorts på grund av brist på data.

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#8

Många insektsarter är beroende av andra miljöer utanför naturtypen för skydd, födosök eller delar av sin livscykel. Det kan till exempel röra sig om andra gräsmarkstyper eller blomrika kantzoner.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

Områdets hävdhistoria bör vara vägledande för den fortsatta skötseln. Skötseln bör utformas utifrån områdets speciella natur- och kulturvärden i fält-, busk- och trädskikt. Enbuskmarker med lång hävdkontinuitet och hävdgynnade naturvärden är beroende av fortsatt bete och röjning av igenväxningsvegetation för att naturtypen ska kunna bibehålla gynnsam bevarandestatus. Hävdtrycket kan variera inom ett brett intervall så länge skadlig förnaansamling undviks och extremt slitna partier

inte dominerar. Viss variation i markvegetationens höjd över tiden och mellan olika delar av objektet är en förutsättning för många arters överlevnad.

Många enbuskmarker har ett betydande behov av röjning, även om den inte ska resultera i att markerna blir så öppna att de inte längre har karaktär av enbuskmarker.

Buskbärande betesmarker är viktiga för många djurarter genom det skydd som buskarna erbjuder. Busksnår ger skydd åt bobyggande fåglar, lä för vinden och skapar ett varmare mikroklimat som gynnar många insekter, grodor och kräldjur. En mosaik av miljöer skapas dessutom vilket gynnar en mångfald av arter. I kanten mot buskarna finns zoner där beteskänsliga växter och i viss mån skugggynnade arter kan finna en fristad. Här kan även betesgynnade växter som i övrigt betas ner få en chans att gå i blom och sätta frö vilket är viktigt för deras spridning och förnyring. Den ökade blomrikedomen gagnar även insekter som behöver pollen och nektar, och substrat och föda för olika stadier i sin utveckling. I buskbärande marker med lång betes- och buskkontinuitet ser man ofta att majoriteten av träd och buskar växer inne i snåren. Orsaken är att detta är de enda platser där små träd- och buskplantor undgår att ätas upp av betesdjur. Snåren är därigenom viktiga för förnyringen av buskar och träd i marker med kontinuerligt betestryck.

Enbuskarnas funktion varierar delvis beroende på deras växtsätt. Två huvudtyper av växtsätt kan urskiljas: På vissa marker dominerar höga, trädformiga enar (t ex pelarenar), medan enarna på andra marker mest uppträder som låga, breda, förhållandevis glesa snår. Den högväxande typen ger bra lä för vindar, erbjuder lämpliga häckningsplatser för vissa fågelarter och gynnar skuggtåliga växter. Skyddet mot betesdjur är däremot mindre effektivt. Den lågväxande typen erbjuder ett bra skydd mot betesdjur samtidigt som ljusinsläppet fortfarande är tämligen gott, vilket gynnar beteskänsliga växter och blomningen hos många örter. Lämpliga förnyringssmiljöer för träd och buskar skapas också i denna miljö som däremot är mindre gynnsam för skuggtåliga växter och fåglar som behöver boplatser och skydd. Skyddet mot väder och vind är också sämre än i den högväxta typen.

I naturtypen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i området), stödutfodring, kalkning, dikning eller insådd av för naturtypen främmande arter.

Hotbild

- Alltför kraftig röjning av enbuskar är negativt för de värden som är knutna till enarna.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Överbete. Alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt.

- Skötsel som avlägsnar kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i området eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slåtterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslåtter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slåtterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.
- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Åtgärder för att uppnå miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv ökar möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för naturtypen.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Ängshök.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är de som är knutna till naturliga fodermarker och jordbrukets miljöersättningar.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Betesmarker och slåtterängar, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#19

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Ekstam, U. & Forshed, N. (1992): Om hävdens upphör. Kärlväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimerna i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. (1998): Biologisk mångfald i kulturlandskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Jordbruksverket (1994-2003): Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet. Faktaserie.

Jordbruksverket. (1998): Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvården.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Fakta-
bladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings
historia.

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala